

«Για όσους αγαπούν τον Θεό όλα συνεργάζονται για καλό»¹

π. Βασίλειου Θερμού

Με ευγνωμοσύνη για την μεγάλη τιμή, αλλά και με δέος εξαιτίας του αισθήματος ευθύνης που με διακατέχει, γράφω αυτό το κείμενο. Ευχαριστώ θερμά για την έκπληξη της πρότασης αυτής τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Γερμανίας κ. Αυγουστίνο, τον πλαισιούμενο από εκλεκτούς Βοηθούς Επισκόπους και αξιόλογο Ιερό Κλήρο, οι οποίοι υπηρετούν πνευματικά πλήθος αδελφών μας στην μεγάλη αυτή χώρα. Σοφά ποιώντας αφιέρωσαν το κείμενο του ημερολογίου του νέου έτους στο παγκόσμιο πρόβλημα της πανδημίας, επιδιώκοντας μια εκκλησιαστική ματιά. Με τις ευχές τους αποπειράθηκα να ανταποκριθώ.

*

Πώς διαχειρίζεσαι κάτι πρωτόγνωρο;

«Μεγάλα βουνά, βαθιές χαράδρες». Όσο πιο ξαφνικά εισβάλλει μια κρίση, τόσο πιο ανέτοιμους μάς βρίσκει. Και όσο πιο αλλόκοτη είναι, τόσο πιο απογυμνωμένους μάς παρουσιάζει.

Δεν είναι παράξενο που δυσκολευθήκαμε να βρούμε λύσεις που να είναι ταυτόχρονα και εκκλησιαστικά άψογες. Ούτε είναι τόσο κακό ότι θα έγιναν οπωσδήποτε και κάποια λάθη. Η ανθρώπινη ατέλεια δεν μάς επιτρέπει να είμαστε πανέτοιμοι μπροστά στο ξάφνιασμα. Το πρόβλημα με το πρωτόγνωρο, γενικώς, δεν είναι ότι αδυνατούμε να παρουσιάσουμε αμέσως μια ικανοποιητική λύση· αυτό είναι αναπόφευκτο. Είναι ότι φέρνει στην επιφάνεια αντιλήψεις και στάσεις, ενίοτε προβληματικές, για τις οποίες δεν αναρωτηθήκαμε ποτέ, αφού οι συνθήκες ήταν τέτοιες που δεν τις αναδείκνυαν.

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού μάς παρέχει την εξαιρετική ευκαιρία να στοχασθούμε πάνω στον τρόπο που ο καθένας μας τή βίωσε και τήν βιώνει ακόμη, προβαίνοντας έτσι στην απαραίτητη αυτοκριτική η οποία χρειάζεται να είναι μόνιμη σύντροφος κάθε Χριστιανού. Το ίδιο, όμως, ισχύει και για τις τάσεις οι οποίες αναδύθηκαν μέσα στην Εκκλησία μας. Η ποικιλία των αντιλήψεων μεταξύ των πιστών είναι λογική και αναμενόμενη, αφού είμαστε όλοι διαφορετικές προσωπικότητες. Εκείνο που πρωτίστως μάς ενδιαφέρει, όμως, είναι να εξετάσουμε ποιες νοοτροπίες και στάσεις συντονίζονται πιο σωστά με το Ευαγγέλιο και με την ευρυχωρία της Ορθόδοξης πίστης μας.

Ένας τέτοιος αγώνας *διάκρισης* άλλωστε, σε πληθώρα θεμάτων, δεν είναι ολόκληρη η ζωή μας;

*

¹ Ρωμ. 8: 28.

Α) Όλοι αισθανθήκαμε πόσο *ευάλωτη* είναι η ανθρώπινη φύση. Αρκετοί από εμάς τό είχαμε λησμονήσει. Η θαυμαστή πρόοδος της διαγνωστικής Ιατρικής, οι προηγμένες επεμβατικές και χειρουργικές τεχνικές, τα εμβόλια και οι συνεχείς φαρμακευτικές ανακαλύψεις, τα συστήματα κοινωνικής περίθαλψης, οι ιδιωτικές ασφαλίσεις, ο θεσμός της συνταξιοδότηση, τα τραπεζικά προϊόντα αποταμίευσης και διάφορες άλλες επιστημονικές, κοινωνικές, και χρηματο-οικονομικές κατακτήσεις, έχουν τη δύναμη να μάς υποβάλλουν την αυταπάτη του άτρωτου.

Αλλά όλα τα παραπάνω είναι σχετικά πρόσφατα. Εάν σκύψουμε στη μακρά ιστορία της ανθρωπότητας, διαπιστώνουμε ότι επί αιώνες οι άνθρωποι παρέμεναν ακάλυπτοι στα συνεχή απρόοπτα της ζωής, με ό,τι μπορεί να συνεπαγόταν αυτό για την ψυχολογία τους.

Εύλογη συνέπεια εξ αυτού ήταν πως οι Χριστιανοί καλούντο να αναπτύξουν περισσότερη εμπιστοσύνη στην *πρόνοια του Θεού*. Δεν σημαίνει αυτό πως οι πιστοί του μακρινού παρελθόντος ήταν κατ' ανάγκην καλύτεροι πνευματικά από τους σημερινούς, όχι. Πάντοτε ταλαιπωρούσαν τους ανθρώπους όλα τα πάθη. Αυτό το οποίο φανερώνει η σύγκριση είναι ότι στην εποχή μας αντιμετωπίζουμε πιο έντονο τον πειρασμό της *αυτάρκειας*. Και, ως αποτέλεσμα, όταν οι γνωστές και προσδοκώμενες συνθήκες μεταβάλλονται, αναπόφευκτα υποκείμεθα περισσότερο στον πειρασμό της ολιγοπιστίας.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι ο Πατριάρχης μας προέβη στην εξής υπενθύμιση: *«Η σοβούσα πανδημία του νέου κορωνοϊού απέδειξε πόσον εύθραυστος είναι ο άνθρωπος, πόσον ευκόλως τον κυριεύει ο φόβος και η απόγνωση, πόσον αδύναμοι αποδεικνύονται αι γνώσεις και η αυτοπεποίθησίς του, πόσον έωλος είναι η άποψις ότι ο θάνατος αποτελεί εν γεγονός εις το τέλος της ζωής και ότι η λήθη ή η απώθησις του θανάτου είναι η ορθή αντιμετώπισίς του... Είναι δύσκολον να παραμείνωμεν ανθρωπίνοι άνευ της ελπίδος της αιωνιότητος».*²

Το αίσθημα της ευαλωτότητας είναι ταπεινωτικό για όλους μας, γι' αυτό και γεννά ποικιλία αντιδράσεων στην ψυχή μας. Άλλοι εξ ημών απλώς τό απωθούν νομίζοντας ότι έτσι τό ξεπέρασαν, άλλοι ενεργούν αντιδραστικά για να τό 'νικήσουν' με υπερδραστηριότητα ή με συγκέντρωση υλικών αγαθών, ενώ άλλοι κάμπτονται ψυχικά και λυγίζουν. Μακάριοι όμως, όσοι μέσα στην ευαλωτότητα ανακαλύπτουν την *εν Χριστώ ελπίδα*.

Αυτή η ελπίδα είναι διαφορετική από την ανθρώπινη, άλλης ποιότητας. Η συνήθης, ανθρωποκεντρική σημασία της ελπίδας

² Πατριαρχική Απόδειξις επί τω Αγίω Πάσχα, 2020.

αναφέρεται στο ευχάριστο εκείνο συναίσθημα το οποίο γεννάται μέσα μας όταν η συνεκτίμηση διαφόρων παραγόντων επιτρέπει αισιοδοξία. Εν ολίγοις, στο κοσμικό πλαίσιο ελπίζουμε για όσα οι συνθήκες μάς επιτρέπουν ή μάς ενθαρρύνουν να ελπίσουμε (οι γιατροί ελπίζουν για αίσια έκβαση της νόσου βάσει των στοιχείων που διαθέτουν, ελπίζουμε για καλό καιρό βάσει των μετεωρολογικών δεδομένων κτλ.). Φυσικό και νόμιμο είναι, λοιπόν, να ελπίζουμε για αποτελεσματικό εμβόλιο κατά του νέου κορωνοϊού.

Αντίθετα, όμως, η χριστιανική έννοια της ελπίδας, όπως την ανέπτυξε ο Απόστολος Παύλος, δεν πηγάζει από την αντικειμενική πραγματικότητα· ελπίζουμε ακόμη και όταν τα εξωτερικά γεγονότα εκτυλίσσονται «παρ' ελπίδα». Είτε επέλθει ευτυχής έκβαση είτε όχι, η εν Χριστώ ελπίδα συνιστά άλλη τάξεως στάση: *ελπίζουμε επειδή ο Χριστός είναι Αυτός που είναι*. Η ελπίδα των Χριστιανών δεν έρχεται από τις συνθήκες του παρόντος, αλλά από το μέλλον, από όσα ο Χριστός μάς έχει υποσχεθεί. Ελπίδα μας είναι ο Ίδιος (Κολ. 1: 27, Ρωμ. 15: 13, Α' Τιμ. 1: 1), επειδή εξουσιάζοντας τον χρόνο τον μετατρέπει σε *καιρό*, δηλαδή σε πεδίο πραγμάτωσης της ελπίδας. Αυτή η ελπίδα δεν ντροπιάζει (Ρωμ. 5: 5), σε αντίθεση με την ελπίδα των δεδομένων.

Στη συνάφεια αυτή είναι απαραίτητο να θυμηθούμε πως είμαστε όλοι ευάλωτοι και πνευματικά, δηλαδή ευμετάβλητοι. Στην πνευματική ζωή ποτέ μια συγκυρία δεν θα πρέπει να θεωρείται οριστική. Με κανέναν τρόπο δεν θα πρέπει η πανδημία να γεννήσει εντός του εκκλησιαστικού σώματος *διαχωρισμούς* σε 'πιστούς' και 'ολιγόπιστους', 'πνευματικούς' και 'κοσμικούς'. Όσοι αισθάνονται δυνατοί στην πίστη τους ας μην εφησυχάζουν και ας μην καυχώνται. Αυτός που αισθάνεται δυνατός ενδέχεται να κλονισθεί (Α' Κορ. 10: 12).

Αλλά και αντίστροφα. Όσοι νοιώθουν ολιγόπιστοι ας μην αποθαρρύνονται ούτε να αυτο-οικτείρονται. Όπως έχει δείξει η ιστορία της Εκκλησίας μας, η αθλιότητά μας και το μεγαλείο μας πάνε πάντοτε χέρι χέρι. Όσο σταυρωμένοι και αν νιώθουμε οι άνθρωποι μπορούμε να γίνουμε Αναστάσιμοι. Ό,τι και να έχει συμβεί, έχουμε τη δυνατότητα να επιτύχουμε υπέρβαση. Όχι με τις δικές μας δυνάμεις μόνο, φυσικά.

Β) Η υψηλή μεταδοτικότητα του συγκεκριμένου ιού (και, μάλιστα, αρκετά πριν εμφανισθούν συμπτώματα στον φορέα, ή και χωρίς να εμφανισθούν καν) δοκιμάζει το αίσθημα *ευθύνης* όλων των πολιτών. Οι επιστήμονες μάς βοήθησαν να εμπεδώσουμε την πληροφορία ότι, αν δεν προσέξουμε, μεταδίδουμε σε ανυποψίαστους συνανθρώπους μας και ως απλοί φορείς, όχι μόνο όταν νοσούμε. Έτσι η πανδημία,

γενικότερα για τον Δυτικό πολιτισμό, θέτει σε δοκιμασία την διάχυτη κουλτούρα ατομισμού, κατά την οποία έχει προτεραιότητα η ατομική επιθυμία έναντι της συλλογικότητας. Μια νέα, πρωτόγνωρη αλληλεγγύη απαιτείται.

Είναι εύκολο να νοιάζεσαι για τον κοντινό σου, ή έστω για εκείνον που βλέπεις. Το άθλημα του πολίτη, όμως, συνίσταται στο να νοιάζεται και για εκείνους που δεν βλέπει αλλά αποτελούν μέλη του κοινωνικού σώματος.

Αλλά το άθλημα του πιστού, όπως αντιλαμβανόμαστε, είναι ακόμη πιο απαιτητικό. Εδώ το τι καλούμαστε να πράξουμε δεν το υπαγορεύει μόνο ο ανθρώπινος νόμος, αλλά ο ίδιος ο Χριστός.

Έχουμε εγκαταλείψει προ πολλού την παραδοσιακή κοινωνία στην οποία εκ φύσεως ο βαθμός εμπλοκής των ατόμων στα κοινωνικά μεγέθη (οικονομία, πολιτική, φυσικό περιβάλλον κ.ά.) ήταν ελάχιστος. Στη νεωτερική και μετανεωτερική εποχή κάθε στάση ζωής, πολιτική ενέργεια, αγοραστική απόφαση, επιλογή διαβίωσης κ.ο.κ. έχει τη δυνατότητα να αποκτά πολλαπλασιαστική ισχύ και αόρατο βεληνεκές. Ως συνέπεια η κοινωνική ηθική σήμερα συνίσταται στο κατά πόσο δρα κανείς προς όφελος ανθρώπων που δεν γνωρίζει ούτε θα συναντήσει ποτέ!

Μοιάζει αλλόκοτο, για μερικούς και άδικο, να βλέπουμε π.χ. ανέμελους νέους που χαίρονται τη ζωή, ή ευσυνείδητους γονείς, ως κάποιους οι οποίοι δυνητικά θα μπορούσαν να προκαλέσουν σε άλλους στον θάνατο. Είναι λογικό ως πρώτη αντίδραση. Κανείς μας δεν έχει συνηθίσει να σκέφτεται έτσι. Πώς θα βρει το κίνητρο, λοιπόν, να λάβει τα αναγκαία μέτρα αφού δεν θα γνωρίσει ποτέ προσωπικά τις συνέπειες των ενεργειών του;

Χρειάσθηκαν οι ραγδαίες εξελίξεις και ο διεθνής συναγερμός για τον κορωνοϊό προκειμένου να πεισθούμε (και ακόμη όχι όλοι!) ότι ο θάνατος τον οποίο άθελά μας ενδέχεται να φέρουμε πάνω μας δρα ανεξάρτητα από την καλή μας καρδιά και από τον συμπαθητικό μας χαρακτήρα. Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης μας έδωσε τον δυνατό στίχο ο οποίος υπενθυμίζει μια δυσάρεστη αλήθεια: *«Τον ξένο και τον εχθρό τόν είδαμε στον καθρέφτη...»*.³

Και τον φίλο, όμως! Η πολύπλοκη αυτή αλληλεπίδραση των ανθρώπων κατά την εποχή μας έφερε στην επιφάνεια και υψηλές στιγμές της ανθρώπινης αλληλεγγύης. Πολλοί αδελφοί μας αποτέλεσαν την ευχάριστη έκπληξη. Πάλι ο Πατριάρχης θα συμπυκνώσει την αυτοσυνειδησία μας γράφοντας: *«Μέσα εις την ανείπωτον κρίσιν, αυτοί*

³ Μυθιστόρημα, Δ: *Αργοναύτες*.

ευωδιάζουν ανάστασιν και ελπίδα. Είναι οι 'Καλοί Σαμαρείται', οι επιχέοντες, με κίνδυνον της ζωής των, έλαιον και οίνον επί τας πληγάς, είναι οι σύγχρονοι 'Κυρηναίοι' εις τον Γολγοθάν των εν ασθeneίαις κατακειμένων".⁴ Η ευγνωμοσύνη όλων μας ας μετατραπεί σε προσευχή γι' αυτούς και ευθύνη για τους υπόλοιπους.

Γ) Η τρέχουσα πανδημία μάς θύμισε ότι ο Ενανθρωπήσας Θεός ήλθε και για να μεταβάλει τον ορισμό της δύναμης. Ο Χριστός το παρέδωσε όσο πιο ζωντανά γινόταν, με λόγια και με πράξεις (Λουκ. 22: 24-28). Δεν θεώρησε κακό να αναζητούμε την δύναμη, αλλά τής άλλαξε το περιεχόμενο.

Ως πολίτες οι Χριστιανοί έχουμε το δικαίωμα, αλλά και καθήκον, να διεκδικούμε και να διαμαρτυρόμαστε όταν η Εκκλησία πολεμείται ή παραγκωνίζεται. Είναι πάντοτε απαραίτητο, όμως, να θυμόμαστε ότι δεν αποτελούμε παράταξη η οποία πρέπει να νικήσει μια άλλη παράταξη. Δεν έχουμε ανθρώπους εχθρούς, αλλά μόνο τον διάβολο.

Εφόσον ολόκληρη η ανθρωπότητα βρίσκεται ενσωματωμένη στον Χριστό, κάθε καλό που συμβαίνει στην ανθρωπότητα γίνεται αφορμή χαράς για τον πιστό. Βλέπουμε στα Ευαγγέλια ότι ο Χριστός ενεργεί τα σωστικά έργα της Θείας Οικονομίας όταν υπηρετεί ταπεινά και όταν κρύβει τη δόξα Του. Η προτροπή του Αποστόλου Παύλου «μη εαυτοίς αρέσκειν» (Ρωμ. 15: 1-3) επισημαίνει έναν κίνδυνο, όχι μόνο για τον καθένα μας ατομικά, αλλά και για το Σώμα των πιστών ως σύνολο.

Ο μητροπολίτης Κορέας κ. Αμβρόσιος μάς ενέπνευσε με μία θεολογημένα ισχυρή υπενθύμιση: «Ο Χριστός δεν ενέδωσε στον δεύτερο πειρασμό για να δείξει τη δύναμή του... Η δύναμη της Εκκλησίας θα φανεί εάν τα παιδιά της, από ευθύνη για την υγεία του κόσμου, δεν εκκλησιάζεται αυτή την κρίσιμη περίοδο, αλλά κάθονται προσευχόμενοι στο σπίτι τους. Υπάρχει συγκλονιστικότερη εικόνα από το να δεις τα μέλη μιας ολόκληρης οικογένειας να προσεύχονται μαζί γονατιστοί υπέρ της σωτηρίας του σύμπαντος κόσμου; Η δύναμη της Εκκλησίας θα φανεί από το πόσες 'κατ' οίκον' εκκλησίες λειτουργούν σε κάθε ενορία... Η δύναμη της Εκκλησίας θα φανεί εάν υπάρχουν πιστοί που λαχταρούν να κοινωνούν συχνά των Αχράντων Μυστηρίων, κατά την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και όχι μόνον, αλλά για την

⁴ Στο ίδιο.

αγάπη τους προς την κοινωνία υπομένουν καρτερικά τη στέρησή τους».⁵
Η αγάπη μετατρέπει την στέρηση σε ξεχείλισμα περισσείας!

Όσοι ενστερνίζονται αυτή την παράξενη, ασκητική, αλλά τόσο συγκινητική λογική, χαριτώνονται σε γιούς και θυγατέρες της εν Χριστώ ελευθερίας. Στερούνται αλλά δεν υποφέρουν, επειδή αγαπούν. Με κίνητρό τους τη θυσιαστική φροντίδα προς τον άγνωστο συνάνθρωπο, γίνονται «μηδέν έχοντες και τα πάντα κατέχοντες» (Β΄ Κορ. 6: 10). Απέχοντας ακούσια και έμπονα από την Λειτουργία του Θυσιαστηρίου μετατρέπουν την καρδιά τους σε Αγία Τράπεζα. Κατά τον π. Βασίλειο Γοντικάκη, «Αυτό που τους ενώνει είναι η ελευθερία του Πνεύματος. Είναι ελεύθεροι από το θέλημά τους, τον εαυτό τους».⁶

Η θυσία, όταν δεν νοηματοδοτηθή από την αγάπη, βιώνεται ως απειλή, ως καταπάτηση. Σε αυτή την ψυχική κατάσταση ανθούν ο φόβος, το άγχος, η πίκρα, η μνησικακία. Συγκυρίες όπως αυτή φανερώνουν πόσο στενά συνδεδεμένες βρίσκονται η Αγάπη με την Αλήθεια. «Γι' αυτό το Αληθινό είναι ήρεμο και ατάραχο... Δουλεύει, αγρυπνεί 'στεναγμούς αλαλήτοις', και δεν φοβάται καμιά συνωμοσία εναντίον του... και τούτο είναι το αληθινά παρήγορο· η δύναμη για να σηκώσουμε κάθε πόνο, να καταλάβουμε, να ανεχθούμε επ' ελπίδι κάθε δύσκολο και ακατανόητο».⁷

Δ) Δεν υπάρχει αμφιβολία πως είναι αξιέπαινη η λαχτάρα των πιστών μας να κοινωνούν συχνά. Χρησιμοποιώντας ως αφορμή τη στέρηση της Θείας Κοινωνίας, με όλο τον πόνο και την απορία τα οποία τη συνοδεύουν, έχουμε την ευκαιρία να αναλογισθούμε πάνω στις θεϊκές εκείνες δωρεές από τις οποίες είχαμε αποξενωθεί με τη μακραίωνη συνήθεια. Ανοίγουν απροσδόκητα εμπρός μας ορίζοντες Ορθόδοξης Θεολογίας οι οποίοι παρέμεναν κρυμμένοι. Πρόκειται για την λησμονημένη *ιερωσύνη των λαϊκών μελών* της Εκκλησίας.

Αναπτύσσοντας περαιτέρω ο κορυφαίος θεολόγος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ το νόημα της αγαπητικής θυσίας, γράφει: «'Προσφέρω θυσία' δεν σημαίνει απλώς 'θυσιάζω'. Ακόμη και από την ηθική της πλευρά να την εξετάσουμε, η έννοια της 'θυσίας' δεν έγκειται σε οποιαδήποτε 'απάρνηση' ή 'άρνηση', αλλά στη δύναμη της αγάπης με την οποία η θυσία προσφέρεται. Η θυσία ... είναι αφιέρωση, προσφορά,

⁵ Μητροπολίτου Κορέας Αμβροσίου, *Η δύναμη της Εκκλησίας*. Στο: «Καιρός του ποιήσαι: η Ορθοδοξία ενώπιον της πανδημίας του κορωνοϊού», επιμ. Νικόλαος Ασπρούλης - Nathaniel Wood, Εκδοτική Δημητριάδος, Βόλος 2020, σ. 89-91.

⁶ Αρχιμ. Βασιλείου Γοντικάκη, *Εισοδικόν*, 1974, σ. 174.

⁷ Ο.π., σ. 180.

*δώρο... Όμως η προσφορά θυσίας είναι κάτι περισσότερο από μία μαρτυρία αγάπης, είναι μια ιεροτελεστία».*⁸

Με άλλα λόγια, το να στερούμαστε τη Λατρεία μας απλώς επειδή υπακούμε στους νόμους δεν περιέχει τίποτε από τη μεγαλειώδη δυναμική της θυσίας. Σε τέτοιες περιπτώσεις ακούσιας δοκιμασίας ο Μέγας Βασίλειος συμβουλεύει να αγκαλιάσουμε την υποχρέωση («*Εκούσιον ποιήσατε το κατηναγκασμένον*»⁹), έτσι ώστε να τη μεταμορφώσουμε σε συνειδητή προσφορά με ιερατική βαρύτητα. Η καρδιά μας καλείται να δώσει στη στέρηση νέο περιεχόμενο.

Η θαυμαστή ευρύτητα και διορατικότητα των Πατέρων μας βλέπει να ασκούμε την ιερωσύνη η οποία μάς δόθηκε κατά το Χρίσμα, όταν επιδιδώμαστε στην *προσευχή*, στον *αγώνα κατά των παθών*, στην *προσφορά αγάπης*, στην *ενότητα*, στην *συγχώρηση*. Με την άσκηση των αρετών αυτών ο άνθρωπος λειτουργεί ως ιερέας και κοινωνεί Χριστό!

Και τούτο διότι με το Άγιο Μύρο, το οποίο μάς έχρισε η Εκκλησία μετά από το Βάπτισμα, κάθε πιστός α) *χειροτονήθηκε* ως μέλος του Σώματος του Μεγάλου Αρχιερέως Χριστού, αλλά και β) *εγκαινιάσθηκε ως Αγία Τράπεζα*, ως ναός του Αγίου Πνεύματος. Κατά συνέπεια, ασκώντας τις αρετές μιμείται τον Κύριο ο Οποίος είναι ταυτόχρονα «*προσφέρων και προσφερόμενος*».¹⁰

Η ιερωσύνη των λαϊκών, εννοείται, είναι ελλιπής χωρίς τη συμμετοχή στην Θεία Ευχαριστία. Αλλά σε έκτακτες καταστάσεις, όπως αυτή που ζήσαμε και ακόμη ζούμε, έχει εξαιρετική σημασία να μην αισθανόμαστε παθητικοί υπήκοοι του κράτους και περιθωριοποιημένα μέλη της Εκκλησίας. Υπάρχει ζωτική και επιτακτική ανάγκη να αναζωπυρώσουμε εντός μας τα θεία χαρίσματα με τους τρόπους τους οποίους εκθέσαμε.

Τα παραπάνω διατύπωσε επιγραμματικά ο μέγας Πατήρ του εικοστού αιώνα Όσιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ γράφοντας: «*Είναι δυνατόν να είναι κάποιος φορέας της Χάριτος του 'βασιλείου ιερατεύματος' ακόμη και όταν δεν φέρει ιερατικό αξίωμα. Η εσωτερική ουσία αυτής της ιερωσύνης έγκειται στην προσευχή υπέρ όλου του κόσμου (Ιω. 13: 15) κατά το 'υπόδειγμα' του Ιδίου του Κυρίου*».¹¹

*

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η πνευματική αντιμετώπιση της πανδημίας τήν κάνει να μην βαραίνει πια στις καρδιές μας σαν απροσδόκητο

⁸ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *Ανατομία προβλημάτων της πίστewς*, 1977, σ. 71.

⁹ *Ομιλία ιη' εις μάρτυρα Γόρδιον*, 8.

¹⁰ Ευχή του Χερουβικού Ύμνου της Θείας Λειτουργίας

¹¹ Οσίου Σωφρονίου, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, 1992, σ. 370.

ατύχημα ή πόλεμος του διαβόλου. Η κατάλληλη στάση μας, με την βοήθεια της Χάριτος του Θεού, δύναται να μετατρέψει αυτή την εκδήλωση της «φθοράς της ανθρωπίνης φύσεως» σε νίκη της πίστεως, εμπάθυνση της ευλαβείας, θρίαμβο της ενότητας.

Ειδικά ως προς την πολυπόθητη *ενότητα*, ποιο θα είναι το όφελος να πονούμε για την στέρηση της Θείας Κοινωνίας ενώ την ίδια στιγμή να χωριζόμαστε εμπαθώς από άλλους αδελφούς μας που δεν συμμερίζονται την ίδια θεώρηση με εμάς; Φαίνεται πως ενίοτε λησμονούμε ότι κατά την Θεία Λειτουργία, μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων, παρακαλούμε τον Θεό Πατέρα να μάς ενώσει μεταξύ μας.¹² Η μαχητική υπεράσπιση της Εκκλησίας χάνει την αξία της (ενώ μερικές φορές γίνεται και επιζήμια) όταν δεν διαποτίζεται από το πνεύμα της ευλογημένης ενότητας.

Ή ποιο είναι το νόημα να υποφέρουμε και να διαμαρτυρόμαστε επειδή οι απαγορεύσεις δεν μάς επέτρεψαν να γιορτάσουμε το Πάσχα «όπως πρέπει, σύμφωνα με τις ελληνικές παραδόσεις μας», εννοώντας κυρίως την περιφορά του Επιταφίου, τα πυροτεχνήματα κατά το «Χριστός Ανέστη», την συνευωχία μετά συγγενών και φίλων, τους χορούς και τα λοιπά έθιμα, εάν εκκλησιαζόμαστε και κοινωνούμε σπανίως; Στην περίπτωση αυτή είμαστε μόνο *πολιτισμικά*, δηλαδή εξωτερικά, Ορθόδοξοι και μάς διαφεύγει η θρεπτική ουσία της θαυμαστής κληρονομιάς την οποία αξιωθήκαμε.

Καθώς αιφνιδιαστήκαμε από το βαρύ κενό των ναών και των ψυχών μας, καθώς αφυπνισθήκαμε από ένα παράξενο *πένθος* που βιώνουμε μέσα στις εκκλησιές μας, είτε τα δάκρυα που έτρεξαν να μάς ξεπλύνουν τα μάτια. Καθαρίζοντάς τα θα μπορέσουμε να αντικρίσουμε την *ουράνια πατρίδα* από την οποία, ανυποψίαστοι, πιθανόν να ζούσαμε εξόριστοι, άλλοτε ως άτομα και άλλοτε συλλογικά ως εκκλησιαστικό σώμα.

Για τον Χριστιανό πάντοτε πατρίδα είναι ένας *τρόπος*, όχι ένας τόπος. «Οι δυσκολίες και τα εμπόδια στην πνευματική ζωή μάς φέρνουν στο χώρο της αφθαρσίας... Όλα, αντιπράττοντα ή συνεργούντα, θέλοντας και μη, εμμέσως ή αμέσως συμβάλλουν στον ερχομό του Ενός, του Αληθινού... Γι' αυτό το Αληθινό είναι ήρεμο και ατάραχο... Δουλεύει έως άρτι και κάνει τα πάντα να δουλεύουν θετικά, έστω και αν φαίνεται με την πρώτη ματιά πως γκρεμίζουν... Ο Θεός γνωρίζεται σαν ελεύθερη ζωή. Σαν επέκεινα κάθε διαμάχης... Το αληθινό ουσιαστικά μόνο ανατέλλει, βλαστάνει. Το ψεύτικο μόνο δύει, μαραζώνει».¹³

¹² Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου.

¹³ *Εισοδικόν*, σ. 178-183.

Η πανδημία μάς εισήγαγε σε μια μακρά διαδικασία με άδηλο τέλος. Απαιτείται πολλή εργασία και προσευχή για να είναι αυτό το τέλος καλό, ώστε να έλθει ο καιρός που τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας θα θεωρήσουν ετούτη την πανδημία ευεργεσία.

Σε ένα αξιόλογο μυθιστόρημα ο κεντρικός ήρωας, ένας Καθολικός ιερέας, πεθαίνει σχετικά νέος. Ζήτησε να κοινωνήσει, αλλά άρχισε να σβήνει πριν φθάσει ο ιερέας με τα μυστήρια. Όταν εκείνος που τον συντρόφευε κατά τις τελευταίες του στιγμές εξέφρασε τη λύπη του επειδή θα πέθαινε πριν μεταλάβει, ο ετοιμοθάνατος ιερέας ψέλλισε: «Όλα είναι Χάρις».¹⁴

Όλα είναι Χάρις, και αυτά που πρέπει να επιδιώκουμε, και εκείνα που μάς βρίσκουν χωρίς να τ'α επιζητούμε, ακόμη και όταν εμποδίζουν τα άλλα, τα καλά. Όπως θαυμάσια τό έχει διατυπώσει ο Ποιμενάρχης σας, «*Η ζωή μας μετά την κρίση θα είναι διαφορετική, όταν θα εγκαταλείψουμε την ζωή της απελπισίας, της απομόνωσης, και της ασθένειας*». Γιατί; Μήπως επειδή τότε θα έχουμε διαφύγει την απειλή της υγείας μας; Όχι, αλλά, όπως μάς εξηγεί, επειδή η πανδημία θα μάς έχει αφήσει «*κέρδος*», την «*εκ νέου ανακάλυψη της πίστης στον Ιησού Χριστό*».¹⁵

(Σημείωση= Το πρωτότυπο των παραθεμάτων είναι σε πολυτονική μορφή).

¹⁴ Ζώρζ Μπερνανός, *Το ημερολόγιο ενός επαρχιακού εφημερίου*, μετάφραση Ιφιγένειας Μποτουροπούλου, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2017, σ. 338.

¹⁵ Πασχαλινό Μήνυμα Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αυγουστίνου, 2020.